

Příčina a následek v biografii

Pietro Archiati

Ptáme-li se na smysl života, narážíme často na následující stěžejní otázky:

Proč jsem onemocněl touto nemocí?
Proč se mi stalo to či ono?
Proč jsem potkal zrovna tohoto člověka?

Moderní přírodní věda se při zkoumání souvislosti mezi příčinou a následkem obvykle omezuje na to, že příčiny hledá jen ve věcech nebo dějích, které lze buď přímo smyslově vnímat, nebo je lze zjišťovat měřicími přístroji. Její pole zkoumání se tím omezuje na svět hmoty. Podívejme se proto poněkud blíže na různé možnosti, jak mohou příčina a následek v životě souviset.

Na otázku, proč někdo v určitém věku, řekněme ve čtyřiceti letech, dostane zápal plic — což je pro biografický výzkum zásadní otázka — dokáže moderní přírodní věda dát pouze odpovědi, které jsou zcela nabíledni a lze je označit za vnější vysvětlení: „Uhnal sis zápal plic, protože ses nachladil.“ To sice může být pravda, je však nutno přiznat, že tato stránka nemoci je tou nejméně významnou, neboť vysvětluje pouze *to, jak* jsem zápal plic dostal, nikoli *proč* a *nač*, nevysvětluje, jaký smysl v tom spočívá.

Přírodní věda pouze konstatuje: Něco látkově-viditelného bezprostředně působí na něco jiného látkově-viditelného, nachlazení způsobí zápal plic. Vnucuje se srovnání s kulečnickem: Narazí-li jedna koule do druhé, dá se tato podle zákonů mechaniky do pohybu. Hráč kulečnicku však při uplatnění tohoto pohledu není brán v potaz. Pozornost je věnována pouze síle a rychlosti, které se z jedné koule přenesou na druhou. Podle tohoto vzoru příčiny a následku se moderní přírodní věda pokouší vysvětlit všechny jevy až ke vzniku vesmíru: Svět, který nás dnes obklopuje, podle ní vznikl po velkém třesku v důsledku nesmírného počtu „štouchů“. Skutečnost, že vědecké teorie zpravidla nebývají formulovány takto jednoduše, nýbrž nanejvýš složitě, na tomto principu vědeckého myšlení nic nemění. Toto mechanistické vysvětlení jeví je užitečné, dokud se omezuje na hmotnou oblast. Vychází z předpokladu, že jedno těleso může na jiné těleso působit jen tím, že je ve fyzickém ohledu, tedy *prostorově*, dostatečně blízko na to, aby se ho mohlo dotknout nebo do něho narazit. Tento způsob vysvětlení je natolik zřejmý, že je člověk téměř neodolatelně vystaven pokušení přenést ho beze změny na zcela jinou oblast: na oblast času. V našem případě se druhá koule dostává do pohybu *časově* bezprostředně poté, co do ní narazila první koule. Použijeme-li tento princip také na čas, dospějeme k následujícímu výsledku:

*Příčinou každého děje je
vždy děj časově bezprostředně
předcházející.*

Je tomu však skutečně tak, že například zápal plic lze odvodit hlavně z předcházejícího nachlazení? Takto obvykle myslíme. Není to ale vše, co můžeme říci o příčinách zápalu plic.

To, co se v daném čase stane, má jistě také čistě vnějším způsobem dopad na to, co bezprostředně následuje. Člověk však není čistě mechanická bytost, která pouze reaguje na nárazy nebo vnější podněty. Pro jeho jednání platí v mnohem vyšší míře pravý opak:

*To, co časově následuje
později, je příčinou toho,
co se stalo předtím.*

Proč si kupuji láhev pomerančové šťávy? Protože mám žízeň a chci se něčeho napít. Příčinou je zde tedy rozhodnutí něčeho se napít, následkem je koupě; šťávu totiž nepiji proto, že jsem ji koupil, nýbrž kupuji ji proto, že se jí chci napít. Příčina (napítí se) tedy časově nepředchází důsledek (koupí šťávy), nýbrž následuje po něm. Představa toho, že se napiji, je tu jako první a je příčinou jak koupě, tak skutečného napítí se. Koupě šťávy je spolupříčinou skutečného napítí se, ovšem důsledkem představovaného napítí se. Přeneseme-li to na příklad zápalu plic, znamená to: nachladil jsem se, protože jsem chtěl dostat zápal plic. Zamýšlený zápal plic je příčinou nachlazení, ne naopak! To zní zprvu dosti nepravděpodobně; leckdo bude tuto myšlenku dokonce považovat za absurdní. Proč bychom však neměli mít odvahu přemýšlet o tom, zda tak věci skutečně probíhají, a sice právě i na úrovni každodenního života? Podívejme se blíže na vztah mezi příčinou a následkem v průběhu života: Prvním krokem, který vede k jednání, je vždy myšlenka, je to rozhodnutí něco učinit, abychom docílili zcela určitého výsledku. Tato původní myšlenka je pro nás podnětem k tomu, abychom hledali prostředky a cesty, s jejichž pomocí dosáhneme svého cíle. Když se rozhodnu navštívit přítele, který bydlí v jiném městě, musím splnit určité podmínky, například rezervovat si místo ve vlaku, sbalit kufr, jít na autobus, který mě odveze na nádraží atd. Jinými slovy, musím zařídit řadu věcí, o něž bych se jinak vůbec nestaral, kdybych od začátku neměl v úmyslu navštívit přítele. Přesně vzato je tedy cíl, konečný výsledek (návštěva), nakolik žije v mé hlavě, skutečnou příčinou veškerého jednání, které musí časově předcházet uskutečnění cíle. Rozhodující příčina (záměr návštěvy) se navenek objeví teprve po tom, co sama způsobila. Zjevnou se tedy z časového hlediska nestane před svým důsledkem, nýbrž teprve po něm.

Jelikož ale materialistická věda zkoumá pouze děje, které lze pozorovat – vnější jednání, sloužící k uskutečnění pojatého cíle, a na konci pak vnějším způsobem realizovaný cíl - považuje jednání, které předchází určitému cíli, výhradně za jeho příčinu, nikoli zároveň i za jeho následek. Z vnějšího hlediska může být takové jednání beze všeho považováno za příčinu, avšak bez předem pojatého cíle by k němu vůbec nedošlo. Je v hlubším smyslu následkem toho, co z vnějšího hlediska způsobuje.

Dejme tomu, že bychom všichni měli „vyšší vědomí“, které vidí podstatně dál než vědomí, jež známe. Nazvěme ho „nadvědomí“; je to v podstatě to, co psychologie nazývá „nevědomí“ nebo „podvědomí“. Představme si, že toto nadvědomí by mělo neobyčejnou schopnost myslet a plánovat, ba že by dokonce bylo schopné koncipovat celý lidský život se všemi jednotlivostmi a s přesahujícím smyslem či cílem. Byl by to duch vyšší než my, něco jako vyšší Já, které by se vyznačovalo genialitou, o níž víme, že ji naše normální vědomí nemá.